

guany, tant més se'n deslliura al vespre», Maragall («Maragall, el dol de la Pàtria no té remei», Coromines, 1911: car a penes viuria un decenni, en escriure l'*Ofterdingen*, O. C., 585a); «que s'esbravin a llegir els que encara tinguin la *taleia* de saber què passa pel món» estant a *L'Illa de la Calma*, Russinyol (p. 174); «La Verge del Mar té *taleia* pels mariners: com que havia navegat, i sap els tràngols que allí s'hi passen, si ha de concedir alguna mercè, es recorda que és marinera», id. (*La V. del Mar*, p. 14).

Qui fou primer a usar aquest mot?; ¿Coromines (*Pres.*, a. 1898), Maragall, Em Vilanova (que se'n serví almenys dos cops,¹¹ potser força abans dels 65 anys en què morí, l'a. 1905)? No m'he cansat a esbrinar-ho, perquè tant se val: el mot era viu, i fou prolífic: Josep Carner (amant secret de «La Paraula Viva», dissimulant els seus amors, com tot bon cavaller afortunat) li va forjar un bon fill, precisament exaltant l'obra de Coromines; car consti —ens diu— que *Les Gràcies de l'Empordà* no és d'aquelles «obres --- filles de la nostra petulància: són les obres que ens fa escriure, no pas un déu interior, sinó un simi interior, obstinat, *taleós*, que grata el paper a base d'una mena de mal sentiment, d'una mòrbida pedanteria, d'una vanitat premiosa ---; ja veieu, després de llegir *Les Gràcies*, em sento ambiciós: sento quelcom de diàfan, i a l'ensens centellejant, que m'ha oxigenat la sang, i m'ha pujat al cap» (Carner, «La Veu de Cat.», 22-VII-1919, reprod. a les O. C. de Coromines, 1678b) (ai... ell també s'hagué d'exiliar, carau, carau, de Liost!). *AlcM* no cita el mot en Carner, però sí en un quídam imitador, en una revisteta anti-normista de 1923.

Heus aquí, doncs, l'etimologia de *taleià*. Creació catalana, conforme al geni d'un poble que té el seny de l'esforç pertinaç.

És clar: no una provinciana criatura del cast. *tarea* com diu *AlcM*: les males companyies (l'autor de la pensadeta fou Griera, *BDC* VIII, 21) porten això, amics. El llenguatge del poble, com deia tan bé Verdguer, és molt més pur i creador que el que pensen alguns *doctuli*, però la *doctulorum audacia* no sempre rendeix...; alguns cops sí..., cert temps...; de vegades en són víctima grans homes, com Verdguer mateix (que no va arribar a les bodes de plati...).

Alguns per ultracorrecció del ieisme (deseu la fórmula «canvi de sufix») de *taleiar* n'han fet *talejar* (espigolat religiosament per *AlcM*) en el sentit d'«observar», i en el derivat, de «guarnir ricament»; cf. *cuidar-se d'algú*, al. *warnen*, angl. *warn* germans de *guarnir* (i recordem el costum sarraí d'enviar una guarnició de talaïers, documentat supra). En efecte diuen, com hem vist, *tolazá* a la vall de Querol, en el sentit de la vigilància pastoral: d'aquí el *Roc del tolazédó*, un damunt del llogaret de Querol, un altre serres amunt de Portè (1959). Una evolució una mica paral·lela a la catalana no ha mancat en cast.: allà on la llei de *Partidas* (II, xviii, 9) i la *Cròn.* de 1344 (306.17) porten *atalaya*, la refosa posterior de la de 1344 ho reemplaçà per *ataleador* (MzPi., *La Leyenda de los Inf. de Lara*, 229.17, 229.24, 306.17). Com a adjectiu ja registrà «*atalayado*»

ra, cosa molt at.», Busa-N. 1507. De vegades també trobem escrit *ataleia* i *ataleons* (curiositats d'*AlcM*): el que jo vaig registrar és *tolazóns* com a nom d'un serradet o sementer sobre Costitx (cap a Can Quiam, 1964).

¹ Publicada pels historiadors Hurtebise i Calmette, *RLR* LXV, 94, i segurament segons còpia d'un aprenent, que llegeix bàrbarament *circumveix* i *assomiats*; separen malament com *atalaya*, però el precedent com a cap obliga a separar millor, no pas *c. at.*; i enganxen bàrbarament *servira esta* per *servir a esta*. —² L'ús corànic més corrent és aplicat als astres, a l'aparició dels vegetals etc. Però també hi havia el sentit de «mirar daltabaix» (segons la interpretació acreditada de la sura 37, v. 52), on el verb va en forma VIII; en tot cas el participi *muṭṭali* és «one who looks down upon», i la forma *'atla'a* hi significa 'féu a saber, va manifestar' (Penrice, 91a; Dieterici, 97b). Al sentit romànic del talaia s'hi arriba, doncs, pel doble canal de pujar un tosalet (per veure al lluny) i de «donar a conèixer, espigar, avisar». —³ Per efecte de la curiosa personificació dels topònims, tan viva a les Illes, vora Lluçmar (terme de StLlorenç) hi ha un talaïot que li diuen «En Talaia» (1964). —⁴ «Y *talayers* en llarga fila, guaitant la mar» i escriví així Costa i Llobera en *L'Agre de la terra*, o *atalayers* com li posà l'editor (p. 179)? El mot no existeix en castellà normal, però en sé un cas isolat: «Mejor que siete *atalayeros* que están en alto para *atalayar*» en el ms. bíblic cast. n.º 6 (més o menys judaïtzant), traduïnt «quam septem *circumspectores* sedentes in excelso ad speculandum» (*Eccles.* xxxvii, 18 (22)): la Bíblia de Scio (vi, 248) ho reemplaça per *centinelas*, la del rei James d'Anglaterra, per *watchman*. —⁵ Ag., p. 431a9f.ss., 432, 433 (§§ 423-5). Aguiló llegeix un impossible «que les tocaven». És clar que ha de ser *l'escotaven* o *l'escolcaven*. Únicament es pot dubtar si aquí tenim un derivat d'*escolta* que és com se sol llegir el mot per a «guaita» en Jaume I i Muntaner (ací III, 537a44-49) o si es tracta del verb *escolcar*, que he postulat en l'article *ESCORCOLLAR*, i que de fet és d'existència segura amb el sentit d'«espigar, atalaiar», sigui en germànic, sigui en cast.-port., i fins (un poc alterat o descabdellat derivativament) en català, veg. ací III, 550a14ss., 34ss., 45ss., b5ss., 16ss., 551a59ss. (qui sap si també aquell *escolta* de les cròniques s'havia de llegir *escolca*, en tot cas fou per etimologia pop. romànica que *escolca* es canvià en *escolta*). Aquest passatge, doncs, s'hauria d'afegir a les coses que he descabdellat ja a *ESCORCOLLAR*, a les quals aporta una útil confirmació, tant en una disjuntiva com en l'altra. Les eds. Casac. (VIII, 6) i Soldevila (153b) han respectat l'estranya lliçó «les tocaven» (sens dubte provocada per «*tocaren* a la nostra porta» dues ratlles abans); però és evident que Casacuberta dubtava, o no ho veia clar, perquè s'absté prudentment d'explicar la frase, saltant-se els mots «que les tocaven» en la trad. que en dóna en cat. modern. Soldevila, menys prudent